

EĞİTİMDE TİYATRO VE EZİLENLERİN TİYATROSU

Zehra İpşiroğlu*

Doksanlı yıllarda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakóltesi Dramaturgi ve Tiyatro Eleřtirmenliđi bölümünün bir projesi olarak¹ Fındıklı'daki Namık Kemal İlköğretim okulunda eğitimde tiyatro çalışmalarını başlatmıştık. O dönemde benimle birlikte çalışan genç arkadaşlar asistanlar ve yüksek lisans öğrencileriyle okula gittiğimizde, amacımız on, on beş kişilik küçük bir çalışma grubu oluşturmaktı. Ama evdeki pazarlık çarşıya uymadı. Çünkü hiç beklenilmedik bir ilgi ve coşkuyla karşılaşmıştık. Çocuklar çalışmalara katılmak için birbirleriyle yarışarak şarkıcıların taklitinden ayağını yere vura vura bağıra çağıra şiir söylemeye, televizyonda izledikleri ucuz güldürü taklitlerinden göbek atmaya değin tüm becerilerini canla başla sergiliyorlardı. Sonunda üç ayrı öbek oluşturarak tiyatro çalışmalarına katılmak isteyen yaklaşık yetmiş çocuğu da kabul etmek zorunda kaldık. Çocuklardan kimi alışmışlagelen türde bir müsamare yapılacağını düşünüyor, kimi de televizyonda gördüğu komediyenleri ve şarkıcıları taklit ederek bir gösteri hazırlanacağını sanıyordu. Oysa amacımız çok farklıydı. Ne onlara 'şu iyidir şu kötüdür' gibi yüzbinlerce kez duya duya kanıksadıkları kalıpları öğretmeyi, ne müsamerelerden alışık oldukları gibi vatan millet sakarya edebiyatı yapmayı, ne de onları ucuz medya esprileriyle eğlendirmeyi istiyorduk. Tek amacımız vardı, onların sesine kulak vermek, onlarla diyaloga girmek...Kimdi bu çocuklar, sevinçleri, üzüntüleri, gözlemleri, yaşantıları, kaygıları, korkuları, beklentileri neydi? Nasıl bir çevrede yaşıyorlar, ne tür sorunlarla karşılaşılıyorlardı? Onların kendilerini özgürce ifade edebilecekleri, duygularını, düşüncelerini dile getirebilecekleri yapıcı bir ortam yaratarak, özgün seslerini yakalamak istiyorduk. Çocuklar birden kendilerini hiç beklemedikleri bir çalışmanın içine buldular böylece. Çok kısa bir süre içinde doğaçlama çalışmalarına gösterdikleri uyum şaşırtıcıydı. Almaya açık, uyanık ve esnektiler ve her şeyden önemlisi çalışmalardan inanılmaz keyif alıyorlardı. Sanki ders çalışma ve okul korkusuyla ya da boş zamanlarını geçirdikleri televizyonun etkisiyle bastırılmış olan yaratıcı gizilgüçlerini çıkartan büyülü bir deynek vardı elimizde. Bu deynek mucizeler yaratıyordu.

* Prof. Dr.; Duisburg-Essen Universitaet

¹Bu proje Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneđi Beyođlu şubesiyle işbirliğiyle geliştirilmiştir.

Küçük büyük herkes heyecan içindeydi, çocukların dünyasını bulgulamanın heyecanı.. Çocuklar yaşamlarında belki de ilk kez önemsendiklerini, ciddiye alındıklarını ayımsamışlar ve kendilerine sunulan bu olanağa dört elle sarılmışlardı. Çalışmalar sırasında ortaya çıkan güçlükler yok muydu? Elbette vardı, yedi sekiz yaşlarındakilere ulaşmak büyükler orana daha kolaydı ama disiplini sağlamak, oyun oynamanın da kurallarını olduğunu göstermek hiç de kolay değildi, buna karşılık oyunun kurallarına daha çabuk uyum gösteren büyükler kendilerini özgürce ifade etmede zaman zaman zorlanıyorlardı. Öte yandan öğretim üyeleri yardımcılarının, grup liderleri işlevini gören üniversite öğrencilerini de yönlendirmeleri ve her grubun kendi içdinamiğini sağlamaları hiç de kolay değildi.

Tüm güçlüklerle karşın yaşadığımız bu ilk olumlu deneyim bizlere yeni bir çalışma alanı açmıştı. Zaman içinde bu alan giderek yeşerdi. Üniversitedeki asistanların yönetiminde yüksek öğretim öğrencileriyle birlikte İstanbul'un çeşitli semtlerindeki okullarda sürdürülen çalışmalar özellikle yoksul ailelerden gelen çocuklara ulaşmayı hedefliyordu. Okul, okuldaki sorunlar, otoriter eğitim, aile içi ilişkiler, kuşaklar arası çatışma, medyanın yaşamımızdaki etkisi, çevre kirlenmesi, arkadaşlık, kız erkek ayrımcılığı, ekonomik sorunlar, kısaca çocukların yaşamına giren her şey ama her şey inanılmaz derecede zengin bir çalışma malzemesi sunuyordu. Kuşkusuz çalışmaların sürdürüldüğü yöreye ve katılan öğrencilere göre, karşılaşılan sorunlar da sürekli bir değişim gösteriyordu. Kimi yörede çocukların güvenini kazanmak, onların özgün sesini . hiç de kolay değildi, çalışmalarda inanılmaz bir sabır, süreklilik ve disiplin gerektiriyordu.Ama yöreden yöreye değişen sorunlara karşın, ortak olan çocukların, ciddiye alındıklarını, önemsendiklerini çok kısa bir sürede algılayabilmeleri idi.

Bir başka önemli olgu da çalışmaların düzenli olarak yapıldığı okullarda çocukların gelişmelerini somut bir biçimde gözlemleyebilmemizdi. Örneğin Kasımpaşa'da bir okulda o dönemde öğrenci bugünse tanınmış bir çocuk tiyatrosu uzmanı olan Dr. Nihal Kuyumcu'nun yönetiminde başlatılan çalışmalarda sürekli olarak baskı ve cezaya maruz kalan çocukların sindirilmişliği ya da saldırganlığı göze çarpıyordu. Öyle ki Nihal Kuyumcu bu okulda uzun bir süre eğitimde tiyatro çalışmalarını başlatamamış, tiyatro çalışmalarına ön hazırlık niteliğinde görme, duyma, dinleme ve konuşma becerilerini geliştirici alıştırmalar yaptırmıştı. Bu okulda sürdürülen yaz ve kış okulu çalışmalarına katılan çocuklar bir kaç yıl içinde korkularını ve kaygılarını yenerek ve özgüven kazanarak öylesine bir gelişim

gösterdiler ki, Yalova depreminden sonra depremzede kardeşlerine para toplamak amacıyla kendi girişimleriyle olağanüstü bir sokak gösterisi düzenlediler. O dönemde üniversite öğrencileri olan, bugün de bu alanda uzmanlaşmış olan Emre Erdem'in ve Burçak Karaboğa'nın yönetiminde çalışan bu grubun tiyatro gösterisi çok beğenilmiş, bu nedenle de onlara ÇYDD tarafından deprem bölgesinde bir tiyatro turnesi düzenlenmişti. Bugün kimi meslek yaşamına atılmış olan , kimi lisede okuyan bu çocukların kişilik gelişmelerinde eğitimde tiyatronun çok büyük bir katkısı olduğu çok açık.

Doksanlı yıllarda eğitimde tiyatro çalışmalarında başı çeken öğretim üyesi yardımcıları ve genç arkadaşlar hem kuramsal bir birikim elde etmeye çalışıyorlar, hem de yurtdışından çağırılan çeşitli uzmanlarla çalışarak çeşitli çalışma tekniklerini ve yöntemlerini öğreniyorlardı. Üniversite bünyesinde gençlerin kendilerini geliştirebilecekleri yepyeni bir çalışma alanı oluşmuştu.

Eğitimde tiyatro çalışmalarının kuramsal temeli, tiyatro aracılığıyla kendi ülkesindeki geniş halk kitlelerine, okuma yazma bilmeyenlerden ezilen altkatman kadınlarına değin çeşitli gruplarla ulaşmaya çalışan ünlü Güneyamerikalı tiyatrocü **Augusto Boal**'ın tiyatrosuna dayanıyor. Boal'un tiyatrosu ezilenlerden ve sömürülenlerden yanadır. Tiyatro aracılığıyla onların sorunlarına çözümler üretmeye, onları bilinçlendirmeye çalışır. A.Boal tiyatrosunda izleyici de etkin bir konumdadır, böylece izleyiciler ve oyuncular oyunu birlikte oluştururlar.² **Augusto Boal**'ın 'ezilenlerin tiyatrosu'na dayanarak geliştirilen eğitimde tiyatro çalışmalarında amaç hem çocukların dünyasını bulgulamak, onların özgün seslerini yakalamak, hem de onların yaşadıkları dünyayı daha iyi irdeleyebilecekleri eleştirel bir bakış kazanmalarını sağlamak. Daha somut bir deyişle öğrencilerin yaratıcı gizil güçlerini ve çok boyutlu düşünme, irdeleme ve çözümlene yetilerini etkin kılma. Bu açıdan bu çalışmalar sadece bireyin kendi duyularını bulgulamasını, kendini keşfetmesinde odaklaşan ve bizde de giderek rağbet gören yaratıcı dramının sınırlarını aşıyor. Sosyal sorunlara duyarlık, eleştirel bakış ve sorunların çözümü doğrultusunda geliştirilen yapıcı seçenekler eğitimde tiyatroyu farklı kılıyor. Üniversite bünyesinde sürdürülen çalışmalarda yüksek öğretim öğrencilerinden de alışık olmadıkları bir etkinlik bekleniyor. Bu alanda kendilerini yetiştirmek isteyen gençlerin kendi düşünme ve çözümlene yetilerini ve yaratıcılıklarını

² Nihal Kuyumcu, Augusto Boal Tiyatrosu, Ankara Kültür Bakanlığı yayınları 2001

etkin kılmayı ve kuramla uygulamayı bütünleştirmeyi öğrenmeleri gerektiği gibi okullarda yapılan her çalışmanın bir ilk olduğunun da bilincinde olmaları ve bunun heyecanını duyumsayabilmeleri ve sorumluluğunu üstlenebilmeleri gerekiyor. Deneysellik ve yaratıcılık eğitimde tiyatronun temelini oluşturduğundan, her çalışma yeni bir yaşantı sunuyor. Ve her yaşantıyla birlikte hep birlikte aşılması gereken yeni yeni sorunlar oluşuyor. Bu açıdan bu çalışmalar büyük bir özen, disiplin, süreklilik kimi kez de özveri gerektiriyor. Sonuçta yüksek öğretim çerçevesinde sürdürülen eğitimde tiyatro çalışmalarının hem üniversite öğrencilerinin, hem de okul öğrencilerinin yaratıcılıklarını etkin kılan çok katmanlı bir proje olduğu söylenilebilir.